VERONICA BÂLICI

Institutul de Ştiinţe
ale Educaţiei (Chişinău)

# VALORI EDUCAŢIONALE ÎN OPERA DIDACTICĂ A LUI SPIRIDON VANGHELI

**Abstract**

„Reading and thinking book" is a rigorous and open project by Spiridon Vangheli, exceptional personality, writer with true vocation of teacher. The author shows a great sensitivity and teaching responsibility to support positive values of humanity, sorted according to the needs and expectations of educated society, normative documents, which promotes through ontological content and concepts, of relevant behavioral patterns and motivational, with strong informative and formative values.

Dacă este adevărat, aşa cum afirmă C. Noica, că fiecare vrea să îmbrăţişeze aceea ce îl îmbrăţişează (poetul – poezia, fizicianul – fizica etc.), atunci, credem noi, educatorul ar trebui să îmbrăţişeze educaţia, iar elevul – *elevitatea.* Această constatare capătă o semnificaţie mai adâncă în cazul în care un scriitor îmbrăţişează şi arta pedagogică. Deşi, după cum se ştie, marii scriitori sunt mari educatori ai popoarelor, ei sunt formatori ai conştiinţelor umane.

Spiridon Vangheli, scriitor cu autentică vocaţie de dascăl, ne oferă, prin opera sa didactică, un exemplu de artă şi măiestrie, în care pasiunea scriitoricească este coroborată de cea de educator într-un produs de o deosebită calitate. Pe de o parte, domnia sa arată pasiune şi măiestrie artistică/didactică, iar pe de altă parte, demonstrează o bună cunoaştere, o înţelegere a modului în care funcţionează legile ştiinţelor pedagogice, ştiind să răspundă unor exigenţe fundamentale ale educaţiei contemporane. Şi acestea sunt cu atât mai importante cu cât se înţelege clar că logica celor două procese – literar şi pedagogic – nu pot coincide. Scopul şcolii nu este studiul literaturii, dar este de a realiza educaţia literar-artistică a elevilor, adică de *a forma elevul cititor*.

Dezvoltarea copilului, proces complex al devenirii, reprezintă finalitatea principală a procesului educaţional şi se realizează sub influenţa unui ansamblu de factori (interni şi externi). Este foarte importantă interacţiunea tuturor factorilor implicaţi, deoarece acţiunea fiecărui element este condiţionată de configuraţia întregului câmp factorial. Învăţământul primar asigură o educaţie elementară pentru copil, îi formează primele deprinderi de învăţare, de comunicare, însă formarea atitudinilor rămâne a fi unul din scopurile fundamentale ale educaţiei. Este extrem de important ca elevului să i se dezvolte de timpuriu, de la începutul şcolarităţii, mecanismul atitudinal. Factorii relevanţi



BDD-A6854 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:53 UTC)

în realizarea acestor scopuri educaționale sunt: *educatorul* (cadrul didactic), *activitatea copilului, cartea, fenomenul complex al lecturii, modelele* şi *modelajul, contextul educației, valorile, experiența* etc. – acestea toate fiind valori pedagogice prezente în opera didactică a lui Spiridon Vangheli.

În cazul în care ne referim doar la *educator*, ca factor prim de influență educativă, acesta este considerat *apostol***,** sau aşa trebuie să devină un învățător prin cuprinderea întregului câmp educațional, prin manifestarea deplină a profesionalismului, a comportamentului democratic, deoarece el este acela care promovează valori profunde la nivelul finalităților educaționale, dar şi în aspectul influenței, eficienței educative a normelor, principiilor, metodelor pedagogice. Influența educativă este cu atât mai puternică, cu cât personalitatea educatorului este una de excepție. În ipostaza de educator, Spiridon Vangheli demonstrează o mare sensibilitate şi responsabilitate pedagogică întru susținerea valorilor pozitive ale umanității, îşi exprimă atitudinea față de ceea ce îşi dorește să devină un copil, promovează un model dezirabil de personalitate. Întreaga operă a sa are menirea de a îmbunătăți „*logica externă*" a lumii prin formarea la copii a unei „*gândiri frumoase*" şi prin promovarea „*frumuseții cunoaşterii*".

Noțiunea de *elevitate*, ca „act de identitate" al elevului, aduce în prim-plan un alt factor cu valoare formativă – propria activitate a copilului. Aceasta presupune că elevul conştientizează valorile specifice faptului de a fi elev, de a învăța să fii elev. De aceea, Guguță, elevul din clasa întâi, a măturat de bucurie drumul de acasă până la şcoală. El devine astfel un *subiect activ***,** şi îşi manifestă primele atitudini subiective, iar aceasta înseamnă că personalitatea lui începe să se manifeste. Spiridon Vangheli îşi permite „luxul" de a-l privi pe elev *ca pe o operă de artă*, manifestă față de el o atitudine estetică, îl tratează cu *încredere*, aceasta fiind, în opinia cercetătorilor din domeniu, un alt factor de extremă importanță, care motivează şi stimulează activitatea. El *ştie ce este* un Copil, *ştie cum să se apropie* de sufletul Celui Mic, îşi dă seama de ce e capabil să simtă, să înțeleagă, să facă, chiar dacă „lumea în care se manifestă elevitatea este atât de „zgomotoasă" încât a-i forma experiențe elevului percepându-l ca pe o operă de artă este de-a dreptul dificil" [T. Callo].

Denumirea tradițională a ceea ce susține astăzi demersul practic al educației lingvistice şi literar-artistice în învățământul primar este „Carte de citire". În documentul normativ pentru organizarea procesului educațional în clasele I-IV, această secvență de conținut se intitulează „Tainele cărții" şi urmăreşte formarea unor competențe esențiale: de comunicare în limba maternă, de percepere a mesajului citit/audiat, de manifestare a interesului pentru lectură etc. Acestea sunt obiective urmărite direct. Dar o educație integrală a ființei umane trebuie să vizeze toate dimensiunile ei, să atingă întreaga ființă a copilului. Acest principiu este reconfirmat de cele patru cărți reunite sub denumirea originală de *„Carte de citire şi gândire"*, care sunt recomandate copiilor pentru lectura independentă sau ajutați de cineva mai mare (că doar nimic nu este „mai scump pentru un copil decât emoțiile trăite împreună cu cei dragi").

Sensul titlului *„Carte de citire şi gândire"*, pe care îl promovează scriitorul Spiridon Vangheli, pune în evidență valoarea operatorie a complexului proces de citire/



BDD-A6854 © 2012 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:53 UTC)

lectură, subliniind ideea că actul lecturii este o activitate multidimensională; se elimină contradicţii vechi ce se conţin în cupluri duale precum *gândire – simţire, comunicare – cuminecare* etc. Psihopedagogia a demonstrat rolul primordial al acţiunii în procesul de formare a copilului, a devenirii umane. Este vorba de o fină dialectică a acţiunii şi gândirii. Acţiunea, gândirea, limbajul sunt noţiuni atât de dependente una de alta încât este foarte dificil să ne imaginăm ca provocarea vreuneia dintre ele să nu le implice pe celelalte două. Provocarea acţiunii favorizează dezvoltarea gândirii, iar o gândire puternică dirijează acţiunea. Copilul se va cunoaşte *prin acţiune pentru a acţiona.* Deci actul lecturii implică gândirea, dezvoltă limbajul, structurile cognitive, inteligenţa, judecata etc. Mai mult, tâlcul acestui titlu pune în evidenţă valenţele educaţionale ale principiilor constitutive în literatură şi artă, conform cărora raportul între esenţa literaturii, a artei (a textului artistic) şi natura umană este de totalitate. Textul artistic angajează efectiv cititorul în producerea *valorii in actu* – gândurile, sentimentele, ideile, asociaţiile cititorului în procesul de receptare sunt esenţiale, ceea ce înseamnă că cititorul este valorizat, deoarece acţiunea operei de artă produce schimbări şi prefaceri profunde ale „omenescului în om" [Vl. Pâslaru].

La începutul şcolarizării citirea/lectura apare ca metodă dominantă atât în cadrul lecţiilor, cât şi în afara lor. Conform didacticii, este o metodă fundamentală de muncă intelectuală, cu multiple funcţii. Ea are valoare cognitivă universală şi reprezintă un obiectiv cultural major al şcolii, al familiei şi al societăţii întregi (la toate treptele de învăţământ).

Lectura este calea esenţială de acces la valorile culturii, este un mijloc eficient de învăţare, educare, autoinstruire, deoarece este o activitate *foarte personală* şi *formativă*. În viziunea celor mai cunoscuţi specialişti ai ştiinţelor pedagogice, lectura este prilejul unor acţiuni intelectuale foarte eficiente, o supunere faţă de intenţiile altora [I. Cerghit, p. 174]. Ca primă treaptă a gândirii şi comunicării, ea este de neînlocuit datorită influenţei sale decisive asupra dezvoltării structurilor cognitive şi a formării atitudinilor. P. Cornea subliniază că „marele privilegiu al lecturii constă în faptul că toate textele conţin zone de nedeterminare negociabilă, care au rolul de a stimula activităţile cognitive ale cititorului, în special de a-i favoriza investirea imaginativă" [P. Cornea, p. 213]. Adică, lectura îl obligă pe cititorul nostru mic la un act de complicitate. În concluzie, cititul nu poate fi decât *activ,* deoarece angajează gândire, implică memorie, stările *afective, atitudinile* [I. Cerghit, p. 185].

Pentru a ne da şi mai bine seama de influenţele educaţionale benefice ale actului de citire/lectură asupra copilului, trebuie să mai amintim că el se produce prin şi în interiorul gândirii reflexive, este susţinut de principiul unităţii funcţionale a conştiinţei, care dobândeşte forma de desfăşurare a activităţii, este susţinut de principiul activităţii dirigente. Extrema complexitate a actului de lectură, afirmă G. Poulet, citat de P. Cornea, „e legat de toate posibilităţile, aptitudinile, tendinţele" cititorului.

Harul pedagogic al lui Spiridon Vangheli se manifestă deplin în alegerea conţinutului cărţilor, selectat conform principiilor didactice ale accesibilităţii, continuităţii, funcţionalităţii etc., potrivit cu particularităţile psihologice şi etapele de dezvoltare



BDD-A6854 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:53 UTC)

a copiilor (*funcțional – instrumentală* și *funcțional – motivațională,* corespunzătoare vârstei de 6-8 ani şi, respectiv, 9-11 ani). În opinia conceptorilor de curriculum pentru clasele primare, valoarea fundamentală a textelor trebuie să se justifice printr-o influență generală asupra copilului, producându-i emoții şi sentimente profunde, ajutându-l pe cel mic să-şi formeze o concepție despre univers, oameni, neam, tradiții, artă, literatură, limbă.

Pedagogul Spiridon Vangheli se apropie de copil cu multă dragoste şi înțelepciune, răspunzând problemelor care îl frământă pe micul şcolar, deschizându-i orizonturi realiste. Textele furnizează situații, operații orientate mai mult spre elevi decât spre disciplina de studiu. Conținuturile ontologice, conceptele tari (umanism, toleranță, dragoste de oameni, de țară, adevăr, bunătate, siguranță, curaj, tenacitate, responsabilitate, hărnicie, curiozitate, milă, blândețe, sacrificiu, umor etc.), valorile vehiculate au menirea de a dezvolta o gândire *puternică* şi atitudini stabile**.**

Atitudinile sunt stări latente şi exprimă implicit aderarea la anumite valori. Cele mai multe atitudini sunt instabile şi numai cele solicitate în mod frecvent se pot stabiliza [Marele dicționar de psihologie, p. 125]. Ele nu pot fi predate, ci doar pot fi cuprinse, adică trăite emoțional, deoarece sunt prea pline de afectivitate şi experiență personală. Pot fi formate în cadrul interacțiunilor familiale, sociale şi prin modele culturale.

*Modelajul* sau metoda modelării este o formă specială de învățare, esențială în dezvoltarea copilului, modelajul fiind indus de către model. Modelajul nu este imitație, care presupune reproducerea exactă a unui comportament. Acest tip de învățare organizează clase de soluții pentru diferite probleme. Copiii pot învăța comportamente noi prin observație; în calitate de „observatori", ei extrag reguli generale cu privire la modul de a acționa, extrag caracteristicile comune ale răspunsurilor şi formulează reguli de comportament. Ceea ce au învățat va fi pus în practică după mai mult timp şi fără erori, deoarece devin capabili să depăşească situații pe care le-au văzut sau trăit deja [Marele dicționar de psihologie, p. 765].

Nu toate modelele pot fi o sursă de modelaj, de învățare, în ceea ce priveşte modul de a gândi, de a acționa. De aceea, Spiridon Vangheli operează o selecție de modele comportamentale relevante din punct de vedere valoric, adecvate necesităților celor educați şi ale societății. Copilul îşi îndreaptă atenția spre ceea ce îl încântă, îi dă sentimentul siguranței, al încrederii. Modelele recomandate de Spiridon Vangheli sunt modele *prestigioase, motivaționale*, cu efecte puternic formative. *Modele de identificare* sunt: Iisus Hristos, Ştefan cel Mare, Ion Creangă, Nicolae Grigorescu, Igor Vieru, Leonardo da Vinci, Mozart, Isaac Newton, Ludwig van Beethoven, Henry Ford, Charles Darwin, Bill Gates şi alți creatori de frumos şi de valori, pe care îi întâlnim în timpul citirii celor patru cărți. Prin efectul pozitiv exercitat asupra copilului, aceste modele au valoare de liant social, provoacă stări de voință, de curaj, de speranță, de aderare la un sistem de valori.

Textele lui Spiridon Vangheli oferă elevului cititor un *continuum experiențial*, un ansamblu complex de opinie, o „bază de date" capabile să determine atitudini, sentimente, emoții puternice. Contactul cu personajele textelor, observarea experienței lor de viață au valoare educativă prin faptul că permit celor mici să trăiască experiențe intense de învățare cognitivă, experiențe estetice, morale. Autorul este un călăuzitor,



BDD-A6854 © 2012 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:53 UTC)

el mediază capacitatea copilului de a învăța continuu, îi orientează şi organizează activitatea independentă spre o acumulare de experienţe luminoase, pozitive. Cultura, ca experienţă a omenirii, este interiorizată în cadrul unor contexte foarte variate, acestea constituind cadrul valoric, condiţia unei învăţări conştiente. Valoarea situaţiilor educative create constă în ridicarea copilului spre noi zone ale posibilului, aceasta fiind una din priorităţile profesionale ale pedagogului.

Textele sunt artă cu potenţialitate dinspre elevul cititor – subiectul educat. Ele îl angajează pe cititorul nostru în producerea *valorilor in actu. Valorile produse de cititor* sunt, în primul rând, fenomenele conştiinţei „activate, dezvoltate, modificate" [Vl. Pâslaru, p. 188, 194]. Sunt potenţate valenţele emoţional-estetice, este valorizat, stimulat potenţialul creativ al copilului. Legea „de aur" a eficienţei acestui efort intelectual este *continuitatea*. Acest flux al continuităţii rezidă în dragostea de carte, a plăcerii şi a interesului pentru citit, pe care Spiridon Vangheli îl cultivă copiilor atât de subtil, delicat şi sigur. Ba mai mult, sentimentele, emoţiile te ţin cu sufletul la gură, ele îţi oferă răspunsuri la atâtea probleme ale vieţii, îţi arată cum poţi izbuti atunci când îţi doreşti ceva, către ce este bine să tinzi şi ce trebuie respins.

Textele reprezentă universul copilăriei, fauna şi flora, datini şi obiceiuri naţionale, evenimente semnificative din istoria neamului şi din istoria omenirii. Copii obţin cunoştinţe despre viaţa şi cultura altor popoare, li se cultivă respectul pentru alte culturi, solidaritatea umană, conştiinţa unui patrimoniu cultural comun. Ei „călătoresc" în Estonia, Bielorusia, Georgia, Rusia, Italia, Franţa, Germania, Marea Britanie, Mexic, Norvegia, Danemarca, Serbia, Polonia, Israel, SUA. Micii cititori vor descoperi asemănări între oamenii din diferite ţări, vor descoperi reguli fundamentale ale convieţuirii în comunitate, valori concrete ale umanităţii.

Educaţia pentru comunicare nu poate fi realizată printr-o simplă comunicare a informaţiei. Copiii „*cuminecă*" cu valorile culturale, procesul *interiorizării* este susţinut de o organizare şi de o dezvoltare din interior. Dar moralitatea şi eficienţa comunicării se întâlnesc atunci când se respectă următorul principiu: orice comunicare să contribuie la asigurarea, întărirea şi dezvoltarea legăturii temporale. Fiecare educator, atunci când comunică, trebuie să se transforme într-un liant temporal cât mai eficient şi să procedeze astfel încât să stimuleze şi la ceilalţi dezvoltarea capacităţilor de *time-binders* (transferul cunoştinţelor de la o generaţie la alta) [M. Dinu, p. 54].

Responsabilitatea lui Spiridon Vangheli rezidă în corelarea atitudinii morale şi a cunoaşterii în folosul unei existenţe totale în care se întâlnesc deopotrivă judecata şi sensibilitatea, certitudinea cunoaşterii şi emoţiile, deoarece prin comunicare se acţionează nu numai în plan cognitiv, dar şi în cel atitudinal şi afectiv. Este foarte interesantă, în acest sens, rubrica *Expresii nemuritoare.* Limbajul textelor este accesibil, simplu; ceea ce pot învăţa copii de la discursul scriitorului, este naturaleţea, corectitudinea, precizia limbajului, dialogul viu.

Cărţile lui Spiridon Vangheli sunt frumoase, atrăgătoare, vii, plăcute la atingere. Desenele de pe coperţile lor anunţă o lume plăcută pentru copil. În clasa întâi este mama, sunt ochii mamei, casa, primele impresii şi primele cunoştinţe despre o lume



BDD-A6854 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:53 UTC)

fascinantă, redată cu ingeniozitate şi originalitate prin desene, care se prezintă ca elemente de focalizare a atenţiei şi care îl ispitesc pe copil, îl ajută să anticipeze ceea ce va afla când se va angaja în lectură. În clasa a II-a, micul cititor poate însuşi legea lui Arhimede, este adus într-o lume mirabilă, în rolul, asumat deja, de elev. În clasele III-IV, pregătirea copiilor pentru învăţare prin lectură este susţinută prin tensiuni lăuntrice, iar autorul asigură un echilibru al motivaţiei şi al valorilor, formând atitudini stabile.

Aceste cărţi sunt un proiect riguros şi deschis, ele au valoare informativă şi formativă, cuceresc inimile micilor şcolari – prin accesibilitate, prin elementele care îi ajută în explorarea textului – facilitează citirea independentă, insuflă stări emoţionale pozitive. Rolul părinţilor, a familiei în întregime nu scade, ei sunt îndemnaţi ca şi în continuare să citească împreună cu copiii, să le dezvolte spiritul de observaţie, siguranţa, optimismul, răbdarea, sociabilitatea, speranţa. Se insistă asupra tuturor dimensiunilor educaţiei: intelectuală, tehnologică, comunicativă, comunitară, estetică, morală etc. Cărţile pun la îndemână modele de comportament şi valori triate în conformitate cu competenţele solicitate de societate, de documentele normative, de aşteptările şi nevoile celor educaţi.

## REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. Vangheli Sp. *Carte de citire şi gândire*. Chişinău: Editura pentru copii *Guguţă*, 2011. Cartea I-IV.

2. Callo T. *Elevitatea – un excurs de interpretare fenomenologică*. În: *Priorităţi actuale în procesul educaţional.* Chişinău: CEP USM, 2011, p. 47-51.

3. Cerghit I. *Metode de învăţământ.* Iaşi: Polirom, 2006.

4. Cornea P. *Introducere în teoria lecturii*. Iaşi: Polirom, 1998.

5. Cucoş C. *Pedagogie.* Iaşi: Polirom, 2006.

6. Curriculum şcolar. Clasele I-IV. Chişinău: Tipografia Centrală, 2010.

7. Curriculum şcolar: proiectare, implementare şi dezvoltare. Chişinău: CEP USM, 2007.

8. Dinu M. *Comunicarea.* Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1999.

9. *Marele dicţionar de psihologie*. Bucureşti: Editura Trei, 2006.

10. Pâslaru Vl. *Introducere în teoria educaţiei literar-artistice*. Chişinău: Museum, 2001.



BDD-A6854 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:53 UTC)